

MATE ŠIMUNDIĆ

OSOBNOST IME I JEDAN OBLIK NJEGOVE NEUTRALIZACIJE

Čim se čovjek rodi, dobiva svoje obvezno nasljeđe, i to prezime svojih roditelja. To istodobno predstavlja i njegov prvi susret ili sudar s jezikom. Drugi, obično svečan, biva prilikom nadijevanja osobnog imena. Kako je ono predmetom izbora, češće u njegovu iznalaženju sudjeluje više zainteresiranih: roditelji, rodbina, srodbina, prijatelji, znanci. Dade li se ljudima štogod na volju, onda sto ljudi — sto čudi. Svatko tko bira ime novorođenčetu obično je čime motiviran: želi ovo ili ono, štošta mu se dopada ili ne, jedno mu je ime lijepo, drugo nije, treće je posve ružno itd. I kada prevlada jedno mišljenje te se izabrano ime nađe u matičnoj knjizi, tada je stvar svršena. Naravski, sve se ovo događa mimo znanja onoga koga se to najviše tiče. Ako se nasljeđuje prezime, ime se prima na trajan dar. Tako, eto, čovjek baštini dva jezična obilježja bez vlastita odlučivanja, pa ni suodlučivanja. I od tih se obilježja nikada ne dijeli, premda onda nije znao ni jezik, niti je razumio potrebu tih i takvih oznaka. Kada stasa, stane se navikavati na njih.

Ima država gdje opstoji popis osobnih imena i djetetu se može nadjenuti ime koje se nalazi u njemu. Ni jedno ime izvan njega ne dolazi u obzir. I nema iznimaka. U većini je, pak, zemalja slobodan izbor osobnog imena. Teorijski se može djetetu dati bilo kakvo ime, no u stvarnosti su i ovdje stanovita omeđenja. To su razni obziri, nepisani i pisani. Tako ime mora biti barem približno u duhu dotičnoga jezika; uz to odlučuje i pisani oblik. Tako će primjenice naš matičar unijeti oblik Mari, ali će teže propuštati njegov engleski izvornik Mary. Zbog toga što u našoj abecedi nema slova y. A neće se protiviti imenima kao Ines i Nives iako odudaraju od završnica naših ženskih imena po tome što se ne mogu sklanjati. Ovdje već tradicija čini svoje. S vremenom se stekla navika. Propuštati će U Nu — i novine će to objaviti — usprkos tomu što u nas zakon propisuje da se može nadjenuti samo jedno ime jednoj osobi, dakle jednorječan oblik. Odstupanja su moguća. Ovisno o vanjskim činiteljima.

Svaki se čovjek katkada unese u svoje ime, hoće u nj dublje prodrijeti, odgonetnuti njegovo značenje i sl. I to je sasvim razumljivo, jer mu je od svih riječi ono stvarno najbliže. Ime je »njegova« riječ. U jednim je primjerima značenje donekle jasno ili, pak, potpuno, u drugima uopće nije. A ovih je većina. Svoja smo imena — imena praslavenskoga podrijetla — donijeli sobom iz pradomovine i da u toku

idućih stoljeća nijesmo primali tuđa, naš bi imenar danas brojem bio siromašniji i sigurno se ne bismo toliko mučili značenjem svojega imena. Ovom su našom balkanskom vjetrometinom hučile bure i oluje, parale munje i gromovi. Ratovalo se i osvajalo, gospodarilo se nama, trgalo i odnosilo. Ako nam se išta donosilo, valja priznati, donošena su nam osobna imena, tuđa i nerazumljiva. I njih bijaše u veliku izobilju i svakojakih. Zlo i ne bi bilo toliko veliko da ta nijesu silom naturana, a naša domaća silom odbacivana. I to grubom silom. Ostvarivala se poznata izreka: Cuius regio — eius religio. Tako su s vremenom tuđa imena postala našima, pa se sada pod pojmom »naše ime«, »naše narodno ime« razumije svako ime što se u nas udomaćilo i silom i milom, bez obzira odakle ono potjecalo. Nije to ni bez paradoksa. U pokojim su stranama narodna imena npr. Ana, Marija, Petar, Simeon, a moderna su — i samim time podalje od narodnih — Branko, Dobrila, Dragoslava, Tomislav i sl.

Rijetko se gdje očituje pomodnost kao u osobnim imenima. Jedna se stvaraju od domaćih riječi, druga se uzimaju gotova iz tuđih jezika, ili se, pak, tuđa riječ učini osobnim imenom na našem tlu. Veliki jezici češće služe kao domaćari imena manjim narodima. I kada se zbere većina imena i pokuša razredati njihova motiviranost, ona se pokazuje toliko širokom da se uopće ne može zatvoriti njezin krug. I štaviše, on se svaki dan širi. Stječe se dojam kao da se ljudi natječu u pronalaženju što neobičnijih imena.

I bogatstvo može imati svojih slabih strana, a u slučaju osobnih imena u nas sigurno postoje slabe strane. Ta se slabost zove *neutralizacija* ili poistovećivanje osobnih imena po njihovu značenju, odnosno postanku. Bez ikakve dvojbe, data je pojava najšira u svekoliku našem imenarstvu. Ponajviše nastaje zbog dijeljenja (derivacije) goleme većine imena, zatim tvorbom i glasovnim promjenama. Posebna bi bila slučajna podudarnost, o kojoj ovdje namjeravam progovoriti. Porred one što je posljedicom glasovnih promjena ova je svakako najmanja; naime, potvrđuje se na najmanjemu broju primjera. Budući da se na našem prostoru ukrstilo mnoštvo tuđih imena, dogodilo se da su pojedina fonemski potpuno jednaka iako ishode iz dva ili pak tri jezika, koja gdjekada nijesu međusobno ni bliska. Kada je ovako, onda je moguće primijetiti kako ni slučajnosti nijesu — slučajne! Evo zbog čega. Stvarno je fonema malo, jezika je zaista mnogo, a najviše je riječi. Njih je pravo more u svakome jeziku, izuzev nekoliko malo poznatih. Riječi su jednosložne, dvosložne, trosložne i četverosložne, višesložne nijesu brojne. K tomu kombiniranje samoglasnika i suglasnika u riječi nije i ne može biti sasvim slobodno. Svedeno je na određene mogućnosti koje se ponavljaju. I stoga je razumljivo što se u dvama ili trima jezicima nađu pokoje riječi jednaka fonemskoga sastava ili, pak, veoma bliska pa se dijelom izjednače u jeziku primatelju. U rijetkim se slučajevima dogodi da se podudaraju i značenjem. Tko se bavi imenarstvom, zbog ovoga osjeća dodatan teret. I to poteži. Kada, naime, ustanovi značenje jednog imena, za što je u pojedinim primjerima potrebno i više mjeseci, pa i koja godina — mora pomisлити: nije li isto možda dvojestvena podrijetla. Bez takve opreznosti i provjere tek će polovično udovoljiti prihvaćenu zadatku.

Evo nekoliko slučajeva osobnih imena raznolika tuđega podrijetla koja žive na našem prostranstvu: Alma, lat. alma — plodna, mila i Alma, tur. alma — jabuka; Almira od grč. almyrē — slana, ljuta i Almira prema muš. Almir od arap. āl āmir — vođa; njem. Erika prema muš. Erik — koji je slavan vladar i Erika od grč. erikē — crnjuša (bilj.); Haris od grč. Cháris — ljubav, milost te Haris od arap. ḥārīt — nabavljač; Ira od heb. 'Irā — oprezna i Ira, lat. ira — jeza, srdžba; Kanita od lat. canities — siva boja vlasi, sjedina i Kanita od arap. qānitā — pobožna, pokorna; Karina od šved. Karin, tj. Katarina, i Karina, tal. carina — dražesna, mila; Kasida od tur. kaside, ova od arap. qasidā — pjesma hvalnica i Kasida od lat. cassida — kaciga, šljem; Kasiya prema muš. Kasij od lat. Cassius — koji se odnosi na kacigu te Kasiya od grč. kasía, kassía — kasijska lovorika (bilj.); Lamija od arap. Lāmi'ā — sjajna, blistava i Lamija od grč. Lamía — koja je proždrljiva; Lina od svnjem. lin, lina — slatkoća i Lina prema tal. muš. Lino od grč. Līnos — koji je tužan; Mariška od lat. marisca — metlika, tamaris (bilj.) i Mariška od mađ. Mariska, izved. od Maria; Selma od arap. Salmā — zdrava i kelt. Selma — bogata, sretna; Tamila od arap. tāmīlā — ona koja pomaže, pomagачica te iz rus. Tamila od starijega Tomila, izved. od glag. tomiti — mučiti. (Uzgređice spomenuto, od istoga je glag. i prvi član u imenu Tomislav, zatim u Tomilj i Tomir, koji su zapravo stegnuti).

Neutralizacija se očituje u podudarnosti skraćenica, uglavnom odmilica (hipokoristika) s osnovnim imenima. Tako je Ada od heb. 'Adhāh — koja je ukrašena i Ada iz njemačkoga, skrać. od Adalberga, Adelgunda i dr., gdje prvi član svnjem. adal, edel — plemenit, otmjen. Doda li se ovomu da je Ada odmilica muških imena Adam i Andrija, onda se dobiva i drugi par. Dalje je Asja od lat. Assia (izvorno biva iz keltškoga jezika, značenje joj nije poznato) i Asja iz ruskoga, odmil. od Agnija, Aleksandra, Anastazika i dr.; Dina od heb. Dīnāh — sud, osuda te iz tal. Dina odmil. od Aldobrandina, Bernardina i dr. i Dina odmil. imena Dželaludina, Muhidina, Sabrudina i dr.; Nela od engl. Nelly, odmil. od Ellen, Helen, Eleonor i Nela od tal. Nella, odmil. imena Antonella, Donatella; gruzijsko ime Nina (k nama stiglo preko ruskoga) prema grč. Nīnos, zatim Nina, tal. odmilica od Antonina i Giovannina, te grč. Nina, skrać. od Iōánnina; Sider, primljen iz njem. jezika, od lat. Desiderius — koji je željen i Sider od grč. Sídoros, skrać. od Isídoros — dar (egipatske) božice Iside.

I pokoje se izvorno naše ime, temeljno i izvedeno, poklapa s tuđim. Od im. dika (uspor. dičiti se) stvoreno je ime Dika, ali nijesu rijetke odmilice koje su s njime jednake, npr. Dika od Sadija, Sadika, Sidika, Dimitra te od muš. Dimitrije, Dionizije i dr.. Jasno je kao bijel dan da je Milena naše ime izved. od prid. *mila*. Međutim, Milena je i u talijanskom imenaru. Složena je od okrnjaka imena Maria i Elena. I baš se ovo tal. ime susreće po Istri i našim otocima usporedo s domaćim. Ili pak: od imenice *vera* izvedena je Verena, ali je k nama pristigla Verena iz latinskoga jezika gdje znači »ona koja se skrbi za što«.

Pomislilo bi se kako je Mirina izvedena od im. mir. Ne, to je tal. Mirina od lat. Myrina, Myrine. U latinski je prispjela s otoka Lemnosa pa je vjerojatno grčkoga postanja.

Još bi se moglo navesti sličnih primjera.

Na koncu se je opravdano zapitati: jesu li stvarno svi navedeni imenski oblici potvrđeni na prostranstvu hrvatskoga ili srpskog jezika. Odgovaram: jesu, potvrđeni su. Da bi se ovo utvrdilo, bijaše potrebno pitati nositelje i davatelje pojedinih imena odakle dotično ime, odnosno što ih je motiviralo da ga nadjenu. Zatim valja uzeti u obzir narodnost i vjeru, valja poznavati povijest gotovo svakog imena, njegovo širenje i raširenost i još koješta što se odnosi na ime i imena općenito. A dogodi se da se i nakon svega ne može sigurno reći podrijetlo kojega imena. Tako su i toliko zapletena osobna imena, naši neostavljivi pratitelji od rođenja do kraja.

ZUSAMMENFASSUNG

Am Anfang befasst sich der Verfasser allein mit dem gesellschaftlichen Vorgang der Namensgebung bei Menschen und dann auch mit der Erscheinung der Anthroponomie als soziolinguistischer Tatsache. Danach stellt er fest, dass auch in der Anthroponomie die Erscheinung der Neutralisation in bezug auf die Provenienz möglich ist, und gibt eine ganze Reihe von Beispielen der Übereinstimmung von lateinischen und türkischen Namen, aber auch von anderen (keltischen und ungarischen usw.) Sprachen.